

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ФІНАНСУВАННЯ ДІЙ, ВЧИНЕНИХ З МЕТОЮ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗМІНИ ЧИ ПОВАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ АБО ЗАХОПЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ЗМІНИ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ АБО ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

ЛУЦЕНКО Юрій Васильович - кандидат юридичних наук, старший науковий дослідник Науково-організаційного центру Національної академії Служби безпеки України

В статті проводиться юридический анализ оснований и условий освобождения от уголовной ответственности за финансирование действий, совершенных с целью насильственного изменения или свержения конституционного строя или захвата государственной власти, изменения границ территории или государственной границы Украины. На основе проведенного исследования высказываются предложения по совершенствованию отдельных норм Уголовного кодекса Украины.

Ключові слова: звільнення від кримінальної відповідальності, фінансування сепаратизму, повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, зміна меж території або державного кордону.

Постановка проблеми

Україна, опинившись у складній ситуації вимагає швидких та ефективних реформ, відповідно до яких гострою залишається проблема удосконалення чинного кримінального законодавства. Загальновідомо, що вирішення багатьох проблем лежить у площині законотворчої і правозастосовної практики. Посягання на охоронювані суспільні відносини вже сягнула масштабів 90-х років минулого століття з характерним їй високим рівнем латентності. Водночас, питання про безпеку українського суспільства та інших держав Європейського Союзу є пріоритетним напрямком у міжнародному співробітництві і визнається одним із напрямів Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій "Горизонт – 2020".

Законом України про кримінальну відповідальність визначено ряд основних положень, відповідно до яких вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, є підставою кримінальної відповідальності, а завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від злочинних посягань, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального судочинства, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

19 червня 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України "Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму". Таким чином, КК України доповнено ст. 110-2, якою передбачено відповідальність за фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України [5]. Цією статтею встановлено відповідальність не лише за фінансування сепаратизму, а і за фінансування будь-яких

дій, спрямованих на повалення державної влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання кримінальної відповідальності та звільнення від неї у різні часи досліджували такі науковці в галузі кримінально-правової науки, як: Ю. В. Абакумова, О. Ф. Бантишев, Ю. В. Баулін, А. А. Вознюк, В. О. Глушков, М. Є. Григор'єва, Н. О. Гурторова, Л. М. Демидова, С. В. Дьяков, А. В. Ендольцева, О. О. Житний, А. І. Золотарьов, М. П. Карпушин, С. В. Клименко, О. О. Кваша, М. Й. Коржанський, О. М. Костенко, О. В. Наден, Д. О. Олейников, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, Р. Л. Чорний, М. І. Хавронюк, В. П. Хряпінський, С. С. Яценко та інші. Праці цих науковців залишаються фундаментальними та актуальними й дотепер.

Водночас, не дивлячись на те, що піднята проблематика у теорії кримінального права є гострою та актуальною, наукові розробки у цій царині базуються лише на аналізі окремих положень кримінального законодавства України.

Метою статті є удосконалення звільнення від кримінальної відповідальності за фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України.

Основні результати дослідження

Виходячи з аналізу пояснювальної записки до вказаного нормативно-правового акта, можна зробити висновок, що основною метою його розробки є забезпечення стабільності прав та свобод громадян, попередження сепаратистської діяльності, яка має на меті насильницьку зміну меж території або державного кордону України. Як правильно відмічено авторами закону, сьогодні спостерігається розгалужена мережа юридичних і фізичних осіб, які забезпечують в Україні фінансування структур, метою яких є підтримка сепаратистських настроїв, а саме така діяльність є головною рушійною

силою в розпалюванні конфліктів усередині держави [4].

Очевидно, що встановлення законодавцем відповідальності за вказані суспільно небезпечні діяння викликано необхідністю ефективної протидії антидержавній діяльності, здійснення якої суттєво залежить від фінансового та матеріального забезпечення.

Законодавча конструкція суспільно небезпечного діяння, яке міститься у частинах 1 та 2 ст. 110-2 КК України, має формальний склад, тобто злочин вважається закінченим з моменту здійснення будь-яких дій, вчинених з метою фінансового чи матеріального забезпечення правопорушення, передбаченого частинами 1, 2 ст. 110-2 КК України, незалежно від того, чи надійшли кошти або інші матеріальні ресурси до одержувача та чи були вони фактично використані. Кримінальне правопорушення, передбачене частинами 3, 4 ст. 110-2 КК України, є злочином із подвійним складом, оскільки містить у ч. 3 кваліфікуючу ознаку – заподіяння значної майнової шкоди та у ч. 4 – особливо кваліфікуючу ознаку – настання інших тяжких наслідків. Об'єктивна сторона цього суспільно небезпечного діяння передбачає тільки одну форму – фінансування, яке, у свою чергу, може вчинятися у різні способи.

Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України, є спеціальним складом злочину, що охоплює особливий вид пособництва, тому додаткова кваліфікація дій суб'єкта за ч. 5 ст. 27 та відповідною статтею Особливої частини КК України (наприклад, статті 109, 110) не потрібна.

З огляду на те що фактично злочин, передбачений ст. 110-2 КК України, є пособництвом злочинам, передбаченим статтями 109, 110 КК України, його суб'єктивна сторона буде ускладнена окремими формами усвідомлення, які необхідно встановлювати під час досудового розслідування. Мова йде про те, що, фінансуючи антидержавні дії, суб'єкт повинен розуміти, що виконавці вказаних дій вчиняють їх з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади (ч. 1

ст. 110-2 КК України) або ж з метою зміни меж території України в порушення порядку, встановленого Конституцією України (ч. 2 ст. 110-2 КК України) [3, с. 80-81].

При дослідженні суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 110-2 КК України, слід звернути увагу і на способи вчинення такого злочину. З диспозиції ст. 110-2 КК України видно, що законодавець не наводить переліку способів вчинення протиправного діяння. Загальний критерій, який дає підстави відносити зазначені дії до суспільно небезпечних, міститься у прим. 1 до ст. 110-2, де зазначається, що фінансуванням дій, передбачених у цій статті, є дії, вчинені з метою їх фінансового або матеріального забезпечення. Виходячи з цього фінансове або матеріальне забезпечення слід розуміти як фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України в порушення правопорядку, визначеного Конституцією України. Розуміючи буквально зміст прим. 1, можна дійти до висновку, що обов'язковою метою вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 110-2 КК України, є фінансове або матеріальне забезпечення дій, які передбачені цією статтею [2, с. 125-126].

Водночас, що стосується мети суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 110-2 КК України, то у примітці до даної статті фінансування визначене як фінансове або матеріальне забезпечення. Виходячи з етимології значення поняття "забезпечення", в українській мові розуміється як певна дія щодо забезпечення ким-, чим-небудь, тобто постачання чогось у достатній кількості, задоволення кого-, чого-небудь у якихось потребах; надання кому-небудь достатніх матеріальних засобів до існування; створення надійних умов для здійснення чого-небудь; гарантування чогось; захист, охорона кого-, чого-небудь від небезпеки [1, с. 375]. Термін "фінансування" розуміється як забезпечення коштами, фінансами кого-, чого-небудь [1, с. 1537]. Отже, фінансуванням визнається постачання коштів, матеріальних цінностей з метою сприяння особам, які здійснюють

дії для забезпечення потреб осіб, що вчиняють злочин з метою зміни меж території України в порушення порядку, встановленого Конституцією України, насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади України, а так само забезпечення вчинення останніми конкретних дій з тією ж самою метою.

Таким чином, фінансуванням є як надання коштів або речей матеріального характеру (у тому числі зброї, обмундирування тощо) особам, які займаються сепаратистською діяльністю, так і разове забезпечення проведення конкретної акції з цією ж самою метою (наприклад, надання коштів з метою забезпечення та організації осіб на захоплення будівель органів державної влади тощо). Як впливає із змісту прим. 1 ст. 110-2 КК України, забезпечення може здійснюватися як шляхом передачі коштів, так і шляхом надання майна (рухомого чи нерухомого) та речей (легальних чи вилучених із цивільного обігу).

При дослідженні даного виду суспільно небезпечного діяння слід враховувати, що вчинення вказаного злочину може призвести до тяжких наслідків, які можуть завдати непоправної шкоди охоронюваним суспільним інтересам. Враховуючи зазначене, своєчасне повідомлення компетентних органів державної влади про запланований або вчинений злочин є важливим та необхідним, оскільки у першому випадку дозволить компетентним органам попередити та відвернути злочин, а у другому – ефективно розслідувати кримінальне правопорушення та притягнути до відповідальності винних осіб [2, с. 127].

Висновки

Таким чином, з огляду на викладене, ставлячи за мету ефективну протидію суспільно небезпечним діянням щодо фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України, які можуть завдати тяжких наслідків національним інтересам, пропонується ч. 5 ст. 110-2 КК України викласти в такій редакції:

АНОТАЦІЯ

У статті проводиться юридичний аналіз підстав та умов звільнення від кримінальної відповідальності за фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України. На основі проведеного дослідження висловлюються пропозиції щодо удосконалення окремих норм Кримінального кодексу України.

SUMMARY

The article analyzes legal grounds and conditions for exemption from criminal responsibility for financing acts committed for the purpose of violent change or overthrow of the constitutional order or the seizure of state power, territory or changing the boundaries of the state border of Ukraine. Based on the study expressed proposals on improvement of certain norms of the Criminal Code of Ukraine.

“5. Особа, крім керівника організованої групи, звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину своєчасно та добровільно заявила органам державної влади про незаконну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину”.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] : (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
2. Луценко, Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності за злочини про-

ти основ національної безпеки України [Текст] : [монографія] / Ю. В. Луценко. – Х. : Право, 2015. – 200 с.

3. Олейніков, Д. О. Суб’єктивна сторона злочинів проти основ національної безпеки України [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Олейніков Денис Олександрович. – К., 2014. – 242 с.

4. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму” [Електронний ресурс] // Офіц. веб-портал Верхов. Ради України. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50842.

5. Провнесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму [Текст] : Закон України // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – № 32. – Ст. 1125.